

Europese Literatuurprijs 2021, juryrapport

We kunnen er niet omheen: 2021 is het jaar gebleken waarin het belang van vertalen/vertalingen en de rol van tolken en vertalers meer dan ooit in het oog springen. Zeker nu Europa op het wereldtoneel soms schittert door afwezigheid, is het noodzakelijk dat we de banden tussen de landen van het oude continent sterk houden, en om aandacht te houden voor het vrij heen en weer kunnen stromen van de ene taal naar de andere. Vertalers zijn hiervoor onontbeerlijk, zodat we tot begrip kunnen komen én kennis kunnen blijven nemen van elkaars geschiedenissen, achtergronden en levens. In sociaal-maatschappelijk, historisch en cultureel-literair opzicht. De jury van de Europese Literatuurprijs, bestaande uit vertaler Martine Woudt (die een van de twee bekroonde boeken van vorig jaar vertaalde), boekhandelaren Marieke Groot en Marischka Verbeek, en schrijvers en essayisten Cyrille Offermans en Manon Uphoff (voorzitter) selecteerde eerder uit de longlist vijf indrukwekkende romans voor de shortlist. En wat had de jury het hierna moeilijk. Hoe te kiezen tussen het zingende, vernieuwende *Meisje, Vrouw, Anders* van Evaristo (verfrissend vertaald door Lette Vos), het diep-menselijke en pijnlijke *De reparatie van de wereld* van Slobodan Šnajder (in de voortreffelijke vertaling van Roel Schuyt) het overdonderende en een heel tijdvak omspannende *De Jaren* van Annie Ernaux (in de erudiete vertaling van Rokus Hofstede), de terreinroman *De Rivier* van Esther Kinsky (subliem vertaald door Josephine Rijnaarts) en het overrompelende *Herkomst* van Saša Stanišić (volstrekt vloeiend vertaald door Annemarie Vlaming). In een bewogen Zoom-vergadering gingen de jury met elkaar het debat aan en kwam tot het besluit *Herkomst* van Stanišić de prijs toe te kennen, op grond van de volgende overwegingen.

Herkomst, de derde roman van Saša Stanišić (Višegrad, 1978), is een melancholisch en tegelijkertijd onweerstaanbaar, optimistisch, teder boek. Als zoon van een Bosnische, – op papier – islamitische moeder en Servische vader in het voormalige Joegoslavië juicht Stanišić het ene jaar nog het diverse voetbalteam Rode Ster toe, en vlucht hij het jaar erop als veertienjarige naar Duitsland. Hier groeit hij op in een

gemeenschap van migranten, wordt verliefd – op een meisje en op woorden – en blijft. Hij schaamt zich voor de kale muren en derdehands meubelen in de aan zijn familie toegewezen woning, voor hun gewoonten. Maar hij ontworstelt zich aan die schaamte door naast het Duits ook zijn moedertaal te omarmen - en daarmee zijn ouders. Als hij Duits staatsburger wil worden, wordt hem naar zijn herkomst gevraagd. ‘Een construct’ noemt de schrijver dit begrip, maar wel een construct waar hij in deze autobiografische roman de regie over terugneemt. De jury werd geraakt door de heel zorgvuldige, speelse zoektocht naar wat nu het wezen van onze identiteit uitmaakt. Wat ‘herkomst’ eigenlijk is. En steeds blijkt die te vinden in de verbindingen tussen de mensen, de verbinding met de taal, en in het grote en ontroerende vermogen van de mens om zich altijd en opnieuw te hechten, terug te grijpen, en het losgeraakte verleden, met de daarin aanwezige dierbare mensen, niet zonder pijn en grote krachtinspanningen, weer vast te maken aan het heden. Een belangrijk onderdeel van de herkomst in het boek van Stanišić is zijn geliefde grootmoeder Kristina, die in Višegrad bleef toen de Joegoslavische oorlogen uitbraken. Als zij door haar dementie steeds verder het verleden in wordt getrokken, realiseert Stanišić – inmiddels zelf vader – zich dat daarmee ook een deel van zijn geschiedenis verdwijnt. Stanišić volgt de sprongen van het onberekenbare geheugen van zijn grootmoeder en voegt daar zijn eigen zijwegen aan toe. Kriskras gaat hij door zijn verleden en dat van zijn familie, via ontmoetingen met verre familieleden, uitgebreide herinneringen aan de eerste jaren in Duitsland, enthousiaste kennismakingen met de kracht van taal. Stanišić dartelt rond in zijn materiaal, vult het aan met weemoed en wrange ironie, dwaalt telkens weer af, breidt uit, vormt allegorieën, gebruikt mythen, voert de lezer mee in verhalen die heel anders eindigen dan ze leken te beginnen – als geboren worden in een land dat niet meer bestaat. Zo stijgt Stanišić uit boven de geforceerde gemeenplaats van één herkomst en bouwt hij de zijne moeiteloos op uit de mensen om hem heen. *Herkomst* is zowel een liefdevolle en persoonlijke geschiedenis verteld vanuit het perspectief van een (klein)zoon, als een moderne en tragische Europese geschiedenis die we niet mogen

vergeten. Aan het einde voert Stanišić dit op tot een compositorisch sterk staaltje schrijverschap. Vertaler Annemarie Vlaming heeft deze sprongen en lichtheid feilloos overgebracht uit het Duits. De scherpe woordgrappen en snelle, puntige, erg eigen behandeling van de taal vallen zonder enige moeite samen met het verhaal en de vertelling behoudt ook in het Nederlands overal haar natuurlijke toon. Met groot genoegen kent de jury de Europese Literatuurprijs 2021 dan ook toe aan *Herkomst* van Saša Stanišić.